

QURBANOVA GÜLNARƏ QORXMAZ QIZI

Azərbaycan Dillər Universiteti

Mingəçevir Dövlət Universiteti

Email: mirzoyeva_86@mail.ru

**AMERİKAN BƏDİİ ƏDƏBİYYATINDA İSTİFADƏ OLUNAN
SLƏNQLƏRİN SOSİOLİNGVİSTİK XÜSUSİYYƏTLƏRİ**

Xülasə

Gənclərin istifadə etdikləri slənqlər cəmiyyətimizin bütün sahələrində formalaşır. Bu slənqlər tez bir zamanda digəri ilə əvəzlənir. Yeni slənlərlə əvəzlənən köhnə slənqlər qısa müddət ərzində unudulur. Digər slənqlər illərlə danışıq dilində istifadə olunduğu halda, son 10 ildə yüzlərlə gənclərin istifadə etdikləri slənqlər yaranmış və yoxa çıxmışdır. Gənclərin istifadə etdiyi slənqlər həm də amerikan cəmiyyətinin sosial və sosial –psixoloji vəziyyətini əks elətdirir.

Bədii ədəbiyyatın həmişə leksik vahidlər seçimində müəyyən azadlığı olub, ona görə də nərsdə biz kollokvializmlər, jarqon və slənqlərə aid olan söz və ifadələrdən istifadə olunur. Çoxlu sayda amerikan yazıçıları qəhrəmanların dialoqlarını canlılığını göstərmək, yazılı mətni danışıq dilinə maksimum dərəcədə yaxınlaşdırmaq üçün öz əsərlərində gənclərin danışıq dilində istifadə etdikləri slənqlərdən istifadə edirlər.

Bu onunla izah olunur ki, slənq funksional-üslubi, ekspressiv və emosional mənaya malik olur. Bundan əlavə slənqizmlərin üslubi funksiyaları fərqləndirici və təsviri funksiyaya malik olur. Ən çox onlar əşyanın və ya varlığın daha parlaq xüsusiyyətini, həmçinin personajların danışıq tərzini göstərmək üçün istifadə olunur.

Açar sözlər: slənq, leksikologiya, ədəbiyyat, gənclər, sosial qrup

Giriş

Leksikologiya və leksikoqrafiya elmində “slənq” (slang), “jarqon”(jargon) və “arqo” (argo) terminləri sinonim olaraq işlənir. Müasir dilçilər dəfələrlə bu terminləri bir-birindən fərqləndirməyə çalışmışlar.

Son zamanlar “arqo” termini daha kiçik peşə və sosial qruplarda gizli fikirləri ifadə etmək üçün istifadə olunan leksik vahidlərdir. Məsələn, oğrular arasında istifadə olunan və ya söhbətlərini gizlin saxlamaq üçün şagirdlər tərəfindən yaradılmış bir dildir.

“Jarqon”termini daha geniş mənəli anlayışdır. Ümumxalq dilindən spesifik söz və ifadələri ilə fərqlənən, yalnız müəyyən ictimai və peşə qrupuna mənsub adamların öz aralarında danışdığı bir dildir. Jarqonizmlər həmişə ekspressiv sözlərdir, arqotizmlər isə ekspressiv sözlər deyil, Jaronizmlərin ədəbi dildə semantik paralelləri var, lakin arqotizmlərin bu kimi xüsusiyyəti yoxdu, məhz bu xüsusiyyəti onları jarqonlardan fərqləndirir.

“Slənq” termini ilk dəfə ədəbiyyatda 1756-cı ildə “aşağı və vulqar təbəqənin dili” kimi qeyd olunmuşdur. Slənq dildə olan hər hansı ümumişlək söz və ifadə də ola bilər, lakin onlar kontekst daxilində yeni mənaya yiyələnmişdirlər, yeni söz və ifadə də ola bilər, iki və daha artıq sözün birləşməsi ola bilər. Bu sözlər ətrafdakıları yanıda, çaşdırırsa bilər [4]. Özünün ilkin təsdiqolunmuş variantlarında slənq aşağı və hörmətsiz insanların leksikonu kimi tanınırdı. Slənqin araşdırılması ilə E.Partric, S.B.Fleksir, V.Firman, M.M.Makovski, A.Barrere, Ç.Leland, İ.R.Qalperin, V.C.Burk, V.A.Xomyakov, İ.V.Arnold, O.Esperson, C. Qrinok, K.İ.Kitric, C.Layter və s. məşhur dilçilər məşğul olmuşlar. Dünyanın ən böyük slənq tədqiqatçısı haqlı olaraq Erik Partric (1894-1979) hesab olunur. Ömrü boyu o faktiki materiallar toplamış və bir sıra əsərlər, o cümlədən, lüğətlər çap etdirmişdir. E.Partric və onun davamçıları (C.Qrinok və K.İ.Kitric) slənqə bu cür tərif verirlər: Slənq müəyyən sosial və ya peşə-sənət qruplarına aid olan, insanların ictimai baxışlarını əks etdirən, şifahi nitqdə mövcud olan, dəyişkən, müvəqqəti, qətiyyətsiz sistemə salınmamış, nizamsız və təsadüfi leksemlər toplusudur[6].

Hal-hazırda ingilis dili beynəlxalq kommunikasiya dilidir, 400 milyondan çox adam bu dildə danışır. Məlumdur ki, ingilis dili bir sıra ölkələrin, o cümlədən BMT-nin rəsmi dillərindən biridir. Buna görə də, ingilis dili və onun variantları müasir dilçiliyin maraq dairəsindədir. İngilis dilinin müxtəlif variantları mövcuddur, ən geniş variantı isə britaniya və amerikan ingilis dilidir. Bu variantlar bir-birindən fərqlənir. Məlumdur ki, ingilis dilinin amerikan variantı internet, kino və bədii əsərlər vasitəsilə müxtəlif ölkələrin mədəniyyətlərinə təsir edir.

İngilis yazıçısı, filosofu Oskar Uayld “Kentervil ruhu” adlı hekayəsində belə yazmışdır: “Bizim Amerika ilə dil istisna olmaq şərti ilə, bir çox ortaq cəhətlərimiz var”. Britaniyalı siyasətçi U.Çörçil dəfələrlə öz nitqində bu ifadədən istifadə etmişdir: “Amerika və İngiltərə ortaq dillə ayrılmış iki millətdir.”[1]

Mədəni- tarixi şəraitlə əlaqədar yaranan yeni əşyaları, fikirləri ifadə etmək üçün dildə yeni sözlər yaranır. XIX əsrdə yaranmış slənqlər əsasən ölkənin siyasi, dövlət və ictimai həyatı ilə əlaqəli idi: slush money-rüşvət, wildcat strike- həmkarlar ittifaqının icazəsi olmadan keçirilən tətillər, downsizing- işçilərin sayının azaldılması, hash-house- ucuz restoran, deadbeat- tənbel.

XX əsrdə amerikan ingilis dili amerikalıların həyat tərzini əks etdirən gənclərin istifadə etdikləri slənqlər hesabına genişlənir. Məsələn, dopehead-narkoman, dude-dost, drive- həyəcan, drayv (narkotiklərin təsiri ilə), cool-əla, bling-bahalı zinət əşyaları.

I hissə(İngilis dilində işlənən slənqlərin tərcüməsi)

Hal-hazırda ingilis dilinin amerikan variantında slənqlər danışmaq dilin 1/3 hissəsini təşkil edir. Bir-birini yaxşı tanıyan insanlar söhbət zamanı slənqlərdən istifadə edirlər. Slənqlər rəsmi ünsiyyət zamanı istifadə olunmurlar. Gənclərin istifadə etdikləri slənqlər bədii dildə istifadə olunan sözlərin əvəzləyiciləridir.

Roaddog, dude, boogerhead- fellow, chum, mate, friend, associate-yoldaş, dost

Bank, duckets, spent, bones, loot-money-pul

Buttons-remote control device for TV- pult

Bae-baby-körpə

Posse, dogpack, tribe, crew- one's circle of friends- dostlar əhatəsi

To bum- to ask- xahiş etmək

To jack- to steal- oğurlamaq

To jet, to jam- to leave, to go-tərk etmək

To lunch-to go crazy- dəli olmaq

Janky-unattractive-çirkin

Qeyd etmək lazımdır ki, ironik məna çaları olan gənclərin istifadə etdikləri slənqlərin əksəriyyəti metoforik köçürülmə hesabına yaranırlar:

Beef-problem-problem

Bacon- police-polislər

Buffalo chick-fat female-kök qadın

Mule with a broom- a very ugly girl- çox çirkin qız

Dark side- the student neighborhood-tələbə şəhərçiyi

Death Star- Social Science Building at UCD — Devisdə Kaliforniya universitetində ictimai elmlərin binası

Gənclərin istifadə etdikləri slənqlərin çox hissəsi əyləncə, narkomaniya və alkoqol içkilərlə əlaqəlidir: to chill out-rahatlamaq, goofin-narkotik vasitənin təsiri altında olmaq, to step on a roach- narkotik vasitə aludəçisi olmaq, booze-içki, to ave a bun on- içkili vəziyyətdə olmaq

Gənclərin istifadə etdikləri slənqlər arasında tabu sözlər 30 faiz, təhsillə əlaqəli ola sözlər 1 faiz təşkil edir.

Gənclərin istifadə etdikləri slənqlər arasında müxtəlif hissləri ifadə edən nidalar xüsusi yer tuturlar:

Təəccüb- Bonk!Eesh!Oh my goshness!

Razılıq-Bet!Dude!Shoots for real!

Narazılıq- Bet!Dude!Negotary!Ta huh!

Təsdiq-Dig that!Cool!Score!Damn right!

Utancaqlıq-Sqeebs!Erf!

Həyəcan- Squish! Woopy- woo!

Diqqət cəlb etmək üsulu-Yo!

Gənclərin istifadə etdikləri müasir slənqlər arasında nidalardan başqa, gənc nəslin nitqini daha təsirli edən qiymətləndirici konnotasiyalı sifətlərdən də istifadə olunur. Müsbət konnotasiyalı sifətlər bunlardır[5]:

awesome (əla)

boomy (möhtəşəm)

doke (yaxşı)

dope (yaxşı).

Mənfi konnotasiyalı sifətlər:

bunk (mənasız)

bogus (saxta)

shady (şübhəli)

crumby (yazıq).

Gənclərin istifadə etdikləri slənqlər cəmiyyətimizin bütün sahələrində formalaşır. Bu slənqlər tez bir zamanda digəri ilə əvəzlənir. Yeni slənqlərlə əvəzlənən köhnə slənqlər qısa müddət ərzində unudulur. Digər slənqlər illərlə danışıq dilində istifadə olunduğu halda, son 10 ildə yüzlərlə gənclərin istifadə etdikləri slənqlər yaranmış və yoxa çıxmışdır. Yaxın keçmişdə ABŞ-da slənq kimi işlənən of course, to take care, OK, to get up, lunch sözləri hal-hazırda ədəbi dildə istifadə olunurlar. Slənqlərin sürətlə yaranmasına səbəb həm də gənc nəslin özündən yaşca böyük nəsildən fərqlənmək üçün ümumi qəbul olunan anlayışları yeni sözlərlə əvəzlənməsidir. Məsələn,

airhead-a stupid person

antifreeze- alcohol

ball- a fun time

bang- a powerful thing

beans or bread- money

bummer- bad experience

couch potato- a person who watches too much television

foxy- sexy, goof- fool, hip-shooter- a person, who always talk without thinking

to be a chicken-to be a coward

to cream- to beat

to down- to drink quickly.

Bir söz və ya ifadənin emosional çalarına görə fərqlənən bir neçə sinonim slənqləri ola bilər. Amerikan ingilis dilində bu cür sinonimlərin sayı əlliyə qədər ola bilər. Məsələn, gənclərin danışıq dilində to get angry - əsəbləşmək ifadəsinin qırx dənə sinonimi var.

Beləliklə, sənaye cəhətdən inkişaf edən cəmiyyətlər çox dinamikdirlər, onlar çox tez-tez dəyişirlər, ona görə də, gənclərin dili, daha doğrusu bu cəmiyyətlərin söz ehtiyatları yalnız həcmcə artıb və ya azalmır, həm də bütöv söz və ya ifadələr digər söz və ifadələrlə əvəz olunur.

Gənclərin istifadə etdiyi slənqlər həm də amerikan cəmiyyətinin sosial və sosial –psixoloji vəziyyətini əks elətdirir.

Bədii ədəbiyyatın həmişə leksik vahidlər seçimində müəyyən azadlığı olub, ona görə də nərdə biz kollokvializmlər, jarqon və slənqlərə aid olan söz və ifadələrdən istifadə olunur.

Çoxlu sayda amerikan yazıçıları qəhrəmanların dialoqlarını canlılığını göstərmək, yazılı mətni danışq dilinə maksimum dərəcədə yaxınlaşdırmaq üçün öz əsərlərində gənclərin danışq dilində istifadə etdikləri slənqlərdən istifadə edirlər. Bu onunla izah olunur ki, slənq funksional-üslubi, ekspressiv və emosional mənaya malik olur. Bundan əlavə slənqizmlərin üslubi funksiyaları fərqləndirici və təsviri funksiyaya malik olur. Ən çox onlar əşyanın və ya varlığın daha parlaq xüsusiyyətini, həmçinin personajların danışq tərzini göstərmək üçün istifadə olunur.

II hissə (Bədii ədəbiyyatda işlənən slənqlər)

Məşhur amerikan yazıçısı, jurnalist və XIX əsrin ictimai xadimi Mark Tven dəfələrlə öz bədii əsərlərində gənclərin istifadə etdikləri slənqlərdən işlətmişdir. Məsələn, “Tom Soyerin macəraları” adlı əsərində tərkibində slənq olan cümlə işlətmişdir:

“Nothing! Look at your mouth. What IS that truck?

“ He'll play hookey this evening”

“Siddy, I'll lick you for that” [8, s. 11]

Birinci cümlədə cəfəngiyyat mənasında işlənən “truck” sözü narahatlıq hissənin ekspressivliyini gücləndirmək məqsədilə işlənmişdir. Yazıçı ikinci və üçüncü cümlələrdə “dərslərə girməmək” mənasında işlənən “ to play hookey” və “vurmaq” mənasında işlənən “to lick” slənqləri ilə əsərin baş qəhrəmanının danışq tərzini, həmçinin onun yaşını və məktəbdə öz yaşadları ilə münasibətini oxucunun diqqətinə çatdırır.

Mark Tvenin əsərlərinə görə söylənilən fikirlər göstərir ki, onun üslubu və dili çox uğurlu idi. U.Folkner yazırdı ki, Mark Tven “əsl amerikan yazıçısı idi, və biz o vaxtdan bəri onun varisləriyik”. E. Heminqvey isə hesab edirdi ki, müasir amerikan ədəbiyyatı Mark Tvenin “Qeklberri Finnin macəraları” adlı kitabından törəmişdir. Belə nəticəyə gəlmək olar ki, artıq XIX əsrdə amerikan ədəbiyyatında gənclərin istifadə etdikləri slənqlərdən işlənirdi.

XX əsrin nüfuzlu yazıçılarından biri də Cerom Selincer olmuşdur. Onun ən məşhur əsəri 1951-ci ildə çap olunan və tənqidçilərin müsbət rəyini alan “The catcher in the Rye” (Çovdarlıqdan uçarkən) əsəridir. Roman müxtəlif yaş təbəqəsindən olan oxucular arasında məşhurlaşmış və XX əsr amerikan mədəniyyətinə birbaşa təsir göstərmişdir, çünki bu əsərdə amerika həqiqətləri və müasir cəmiyyətin əxlaqını əks etdirir. Məsələn, yuxarı sinif şagirdi olan baş qəhrəman öz emosional vəziyyətini bu cür ifadə edir:

“The catcher in the Rye” romanında çoxlu sayda gənclərin istifadə etdikləri slənqlər işlənmişdir. Məsələn, I'd have the damn gloves right in my hand and all , but I'd feel I ought to sock the guy in the jaw or something - break his goddam jaw. Only, I wouldn't have the guts to do it. I'd just stand there, trying to look tough. What I might do, I might say something very cutting and snotty, to rile him up - instead of socking him in the jaw. Anyway if I did say something very cutting and snotty, he'd probably get up and come over to me and say, “Listen, Caulfield. Are

you calling me a crook?" Then, instead of saying, "You're goddam right I am, you dirty crooked bastard!" all I probably would've said would be, "All I know is my goddam gloves were in your goddam galoshes." [6, s. 16]

Bu monoloqda mənfi konnotasiyalı slənqlər olan damn (lənətə gəlmiş), to sock (vurmaq), to have the guts (cəsəratlənmək), snotty (pis, əsəbi), to rile up (hirsələndirmək), crook (dələduz, fırıldaqçı), bastard (əclaf) kimi sözlər baş vermiş hadisəyə qarşı öz qəzəbini və narazılığını ifadə etmək üçün kömək edir.

XX əsrin sonlarında Amerikan ədəbiyyatı xəzinəsinə yazıçı Erik Siqal ("Love Story", "Oliver's Story", "Man, Woman and Child") və Nikolas Sparks ("The Notebook", "A Walk to Remember", "A last song") əsərləri ilə öz töhfələrini vermişlər. Bu əsərlərində yazıçılar gənc nəslin sevgisindən və onların ailələri və cəmiyyətlə olan qarşılıqlı münasibətlərini işıqlandırır. Erik Siqal və Nikolas Sparks əsərlərində obrazların xarakterlərinin təsvirinə böyük yer ayırdığı üçün öz əsərlərində gənclərin istifadə etdikləri slənqlərdən fəal istifadə ediblər.

Müasir amerikan yazıçılarında danışarkən Stiven Kinq yaradıcılığını vurğulamamaq mümkün deyil. Stiven Kinq çox məşhurlaşmış və dünyada ən çox oxunulan yazıçılardan biridir. Bir qrup tədqiqatçı qeyd edirlər ki, Stiven Kin Mark Tven, Uilyam Folkner ənənələrini davam etdirir ki, məhz bu xüsusiyyəti onun əsərlərinin dəyərini dünya mədəniyyətində fərqləndirir.

Stiven Kinqin əsərlərinin xarakterik xüsusiyyətlərindən biri slənqlərdən istifadə etməklə dialoqların daha canlı olması və danışq dilinə daha yaxın olmasıdır. Məsələn,

"That's right, buddy. But I don't think it's ever gonna be, you know, completely right. And don't tell me that John screwed up again". [5, s. 586]

Əsərin təsir gücünü artırmaq, obrazların müəyyən bir yaş və ya social qrupa aid olduğunu göstərmək üçün müəllif dialoqlarda, obrazların təsvirində gənclərin istifadə etdikləri slənqlərdən istifadə edir. Məsələn,

"We used to say Coach, Coach, step on a roach". Coach Borman looked puzzled. "Really?" "Nah, just goofin witcha" [5, s. 602]

Bu nümunədən aydın olur ki, müəllim şagirdlərlə söhbət edir. Sonuncu cümlədə gənclərin istifadə etdiyi slənqlərdən ikisi istifadə olunmuşdur. Bunlardan biri nida "nah" slənqidir. Bu slənq narazılıq ifadə edən slənqdir. "goofin" slənqi isə "zarafat etmək" mənasındadır. "Witcha" slənqi isə əvəzlik və sözünün birləşməsindən (with you) yaranan slənqdir.

Nəticə

Bununla da, gənclərin istifadə etdikləri slənqlər amerikan ədəbiyyatında geniş yayıldı. Bir çox müəlliflər gənclərin istifadə etdikləri slənqlərin seçilməsi və istifadəsinə ciddi yanaşırlar, çünki onlar obrazları nitq kontekstinin xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir və müxtəlif üslubi funksiya daşıyır: emosional-ekspressiv funksiyanın gücləndirilməsi funksiya, təsviri funksiya. Belə nəticəyə gəlmək olar ki, gənclərin istifadə etdikləri slənqlər bədii ədəbiyyatda mühüm rol oynayır, belə ki,

onlar bədii əsəri yeni çalarlarla doldurur, onu daha canlı edir, məndə müasir cəmiyyətin real həyatının xüsusiyyətlərini oxucuya ötürməyə imkan verir.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat:

1. Антрушина Г.Б., Афанасьева О.В., Морозова Н.Н. Лексикология английского языка. М.: Дрофа, 2001. 288 с.
2. Гальперин, И.Р. О термине сленг//Вопросы языкознания, 2012, №6, 107-114 с. (107 с.)
3. Вилюман, В. Г. О способах образования слов сленга в современном английском языке//Вопросы языкознания/В. Г. Вилюман. -1960. №6- с.137-140
4. Хомяков В. А. Введение в изучение сленга –основного компонента английского просторечия. –Вологда: Министерство просвещения ОСФСР Вологодского гос. пед. ин-та, 1971. -381 с.
5. Adam Makkaï, M.T. Boatner and J.E. Gates. A dictionary of American idioms. Barron's Educational Series; 3rd edition, 1995 455p
6. Mark Twain. The adventures of Tom Sawyer. (Collins classics). HarperCollins Publishers, 2012, 288p
7. Partridge E. Slang Today and Yesterday. London: Routledge and Kegan Paul, 1979. 190 p
8. Salinger J.D. The Catcher in the Rye, Back Bay books, 2001 277p
9. Stiven K. 11/22/63: A Novel. New York: Pocket Books; Reissue edition, 2016. 1120p
10. Wilde O. The Canterville Ghost: The Graphic Novel, Heinle Cengage Learning, 2011, 144p

Gulnara Gorkhmaz Gurbanova
Azerbaijan University of Languages, PhD student
Mingachevir State University, lecturer

Summary

The slang used by young people is formed in all spheres of our society. These slangs are quickly replaced by another. Old slangs, which are replaced by new ones, are soon forgotten. While other slangs have been used in colloquial language for years, the slangs used by hundreds of young people have emerged and disappeared in the last 10 years. The slang used by young people also reflects the social and socio-psychological state of American society. Fiction has always had a certain freedom in the choice of lexical units, so in prose we use words and expressions related to colloquialisms, slang and slang. Many American writers use the slang used by young people in their works to show the vitality of the dialogues of the heroes, to bring the

written text as close as possible to the spoken language. This is explained by the fact that slang has a functional-stylistic, expressive and emotional meaning. In addition, the stylistic functions of slangism have a distinctive and descriptive function. Most often, they are used to show a brighter feature of an object or being, as well as the way the characters speak.

Key words: slang, lexicology, literature, the young, social group

Гульнара Гурбанова Горхмаз гызы
Диссертант Азербайджанского Университета Языков
Мингячевирский государственный университет, учительница

Резюме

Сленг, используемый молодыми людьми, сформирован во всех сферах нашего общества. Эти сленги быстро заменяются другими. Старые сленги, которые заменяются новыми, быстро забываются. В то время как другие сленги использовались в разговорной речи в течение многих лет, сленги, используемые сотнями молодых людей, появлялись и исчезали за последние 10 лет. Сленг, используемый молодыми людьми, также отражает социальное и социально-психологическое состояние американского общества. Художественная литература всегда имела определенную свободу в выборе лексических единиц, поэтому в прозе мы используем слова и выражения, относящиеся к разговорной речи, сленгу и сленгу. Многие американские писатели используют жаргон молодежи в своих произведениях, чтобы показать живость диалогов героев, максимально приблизить письменный текст к разговорной речи. Объясняется это тем, что сленг имеет функционально-стилистическое, выразительное и эмоциональное значение. Кроме того, стилистические функции сленгизма имеют отличительную и описательную функцию. Чаще всего они используются, чтобы показать более яркую особенность объекта или существа, а также то, как говорят персонажи.

Ключевые слова: сленг, лексикология, литература, молодежь, социальная группа

Redaksiyaya daxil olma tarixi: 11.01.2022

Çapa qəbul olunma tarixi: 29.01.2022

Rəyçi: professor Çingiz Qaraşarlı
tərəfindən çapa tövsiyə olunmuşdur